

Wiad. entomol.	30 (2): 110-118	Poznań 2011
----------------	-----------------	-------------

Nowe stanowiska interesujących gatunków motyli (Lepidoptera) w Polsce Środkowej

New records of selected species of butterflies and moths (Lepidoptera)
in Central Poland

Piotr PAWLIKIEWICZ, Krzysztof PABIS

Uniwersytet Łódzki, Katedra Zoologii Bezkręgowców i Hydrobiologii, ul. Banacha 12/16,
90-237 Łódź; e-mail: p.pawlikiewicz@interia.pl, cataclysta@wp.pl

ABSTRACT: New records of 19 Lepidoptera species in three regions (Łódź Upland, Przedbórz Upland and Mazowsze Lowland) are presented. *Cochylis hybridella* HBN. was recorded in Poland for the first time since 1960. Seven species were recorded for the first time ever, and nine species were recorded for the first time since 1960 from Łódź Province. Four species were collected for the first time since 1960 from Świętokrzyskie Province.

KEY WORDS: Lepidoptera, faunistics, threatened species, new records, Central Poland.

Pomimo dość dobrego rozpoznania fauny motyli na terenie Polski oraz niedawnego podsumowania danych o ich rozmieszczeniu na terenie całego kraju (BUSZKO, NOWACKI 2000), wiele gatunków nigdy nie było stwierdzonych na terenie Polski Środkowej, a część nie była od ponad pół wieku notowana na tym obszarze. Zwłaszcza w przypadku Microlepidoptera nadal duża liczba, często pospolitych gatunków jest znanych z niewielu udokumentowanych stanowisk. Choć po opublikowaniu opracowania BUSZKI i NOWACKIEGO (2000) ukazało się kilka prac uzupełniających wiedzę na temat motyli tego regionu (MARCINIAK 2002; PABIS 2003; PAWLIKIEWICZ 2006; MARCINIAK i in. 2009; PAWLIKIEWICZ, KAZIMIERCZAK 2009; PAWLI-

KIEWICZ, PABIS 2010; MARCINIAK i in. 2010) to jednak nadal dla części gatunków brak jest nowych danych o ich występowaniu na tym obszarze. Niższa publikacja uzupełnia wiedzę na temat występowania niektórych gatunków motyli, głównie na terenie Polski Środkowej. Nazewnictwo taksonomiczne przyjęto za „Fauna Europaea” (KARSHOLT, NIEUKERKEN 2009) natomiast podział systematyczny za KARSHOLTEM i RAZOWSKIM (1996).

ADELIDAE

Nemophora metallica (PODA, 1761)

– Wyżyna Przedborska: rez. „Murawy Dobromierskie” (UTM: DB25), 3 VII 2009 – 2 exx., leg. et det. K. PABIS, 5 VII 2009 – 1 ex., murawy kserotermiczne, z dużym udziałem tarniny (*Prunus spinosa* L.) i jałowca pospolitego (*Juniperus communis* L.), leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ.

Większość doniesień na temat występowania tego gatunku pochodzi z wschodniej części kraju, wykazany był również z woj. lubuskiego. W pozostałej części kraju większość danych pochodzi sprzed 50 lat (BUSZKO, NOWACKI 2000). Jest to potwierdzenie występowania tego gatunku po raz pierwszy w województwie świętokrzyskim od lat 60-tych XX wieku.

TINEIDAE

Triaxomera parasitella (HÜBNER, 1796)

– Wyżyna Łódzka: Chorzeszów (CC72), 18 V 2008 – 2 exx., przy świetle, leg. A. KRAWCEWICZ, det. P. PAWLIKIEWICZ.

Stwierdzony na terenie prawie całego kraju. W ostatnich latach częściej spotykany w centralnej Polsce (BUSZKO, NOWACKI 2000). Jest to pierwsze potwierdzenie występowania tego gatunku w województwie łódzkim od lat 60-tych XX wieku.

DEPRESSARIIDAE

Agonopterix purpurea (HAWORTH, 1811)

– Wyżyna Łódzka: Łask (CC71), 24 II 2008 – 1ex., złowiony metodą „na upatrzonego”, leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ.

Należy do czesciej spotykanych w Polsce gatunków z rodzaju *Agonopterix* HBN., znany z dziesięciu województw (BUSZKO, NOWACKI 2000; BŁAIK 2007). W woj. łódzkim potwierdzono występowanie po raz pierwszy od lat 60-tych XX wieku.

GELECHIIDAE

Chrysoesthia drurella (FABRICIUS, 1775)

- Wyżyna Łódzka: Zyгры (CC53), 1 IX 2008 – miny znalezione na komosie białej (*Chenopodium album* L.), leg. A. KOŁODZIŃSKA, det. P. PAWLIKIEWICZ.

Występuje na terenie całego kraju. Brak jest doniesień jedynie z trzech województw położonych w południowo-zachodniej Polsce (BUSZKO, NOWACKI 2000). Występowanie tego gatunku związane jest z obecnością rośliny żywicielskiej, którą jest komosa biała – *Chenopodium album*. Spotykany jest na terenach ruderalnych, w parkach i w ogrodach (ELSNER i in. 1999). Jest to pierwsze od 50 lat potwierdzenie występowania tego gatunku w woj. łódzkim.

Chrysoesthia sexguttella (THUNBERG, 1794)

- Wyżyna Łódzka: Łask (CC51), 29 VIII 2008 – miny znalezione na komosie białej – *Chenopodium album*, leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ; Zyгры (CC53), 1 IX 2008 – miny znalezione na komosie białej – *Chenopodium album*, leg. A. KOŁODZIŃSKA, det. P. PAWLIKIEWICZ.

Występuje na terenie całego kraju (BUSZKO, NOWACKI 2000) w siedliskach identycznych jak w przypadku poprzedniego gatunku. Również związany jest z komosą białą (ELSNER i in. 1999). Nie notowany w woj. łódzkim od lat 60-tych XX wieku.

Dichomeris derasella (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

- Wyżyna Łódzka: Chorzeszów (CC72), 26 V 2008 – 1 ex., 23 VI 2008 – 1 ex., leg. A. KRAWCEWICZ, det. P. PAWLIKIEWICZ.

Od ponad pół wieku nie notowany w zachodniej Polsce. Do tej pory stwierdzany był jedynie w północno-wschodniej części kraju (BUSZKO, NOWACKI 2000). Potwierdzony po raz pierwszy od lat 60-tych XX wieku w woj. łódzkim.

Isophrictis anthemidella (WOCKE, 1871)

- Wyżyna Łódzka: Łask (CC71), 22 V 2008 – 1 ex., złowiony metodą „na upatrzonego”, leg. P. PAWLIKIEWICZ, det. P. PAWLIKIEWICZ.

Dotychczas gatunek ten był notowany jedynie w północno-zachodniej Polsce (BUSZKO i NOWACKI 2000). Stwierdzony po raz pierwszy w woj. łódzkim.

Recurvaria leucateLLa (CLERCK, 1759)

- Wyżyna Łódzka: Chorzeszów (CC72), 26 V 2008 – 1 ex., 23 VI 2008 – 1 ex., leg. A. KRAWCEWICZ, det. P. PAWLIKIEWICZ.

Rozmieszczony na terenie całego kraju, rzadziej spotykany na północy (BUSZKO, NOWACKI 2000). Występuje często w sadach i ogrodach (ELSNER i in. 1999). Gatunek ten został potwierdzony w woj. łódzkim po raz pierwszy od lat 60-tych XX wieku.

ZYGAENIDAE

Zygaena trifolii (ESPER, 1783)

- Wyżyna Przedborska: rez. „Murawy Dobromierskie” (DB25), 5 VII 2009 – 1 ex., kserotermiczne, ciepłolubne łąki, z dużym udziałem zbiorowisk zaroślowych tarniny (*Prunus spinosa*) i jałowca pospolitego (*Juniperus communis*), leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ.
- Nizina Mazowiecka: Budy Grabskie (DC46), 7 VII 2008 – 1 ex., wilgotna łąka śródleśna, leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ.

Występuje na terenie całego kraju (BUSZKO, NOWACKI 2000), lokalnie na podmokłych łąkach i torfowiskach (DĄBROWSKI 1998). Jest to pierwsze potwierdzenie występowania tego gatunku w woj. świętokrzyskim od lat 60-tych XX wieku. Znajduje się na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” w kategorii VU (BUSZKO, NOWACKI 2002).

COSSIDAE

Zeuzerea pyrina (LINNAEUS, 1761)

- Wyżyna Łódzka: Łódź (CC93), 27 VI 2004 – 1 ex., złowiony metodą „na upatrzonego”, leg. et det. K. PABIS; Łask (CC71), 3 VII 2009 – 1 ex., przy świetle, leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ.
- Wyżyna Przedborska: Góry Mokre (DB35), 2 VII 2009 – 1 ex., przy świetle, leg. et det. K. PABIS.

Gatunek występujący w całej Polsce (BUSZKO, NOWACKI 2000). Nie notowany w województwie łódzkim po roku 1960.

TORTRICIDAE

Cochylis hybridella (HÜBNER, 1813)

- Wyżyna Przedborska: Góry Mokre (DB35), 6 VII 2009 – 1 ex., przy świetle, złowiony w centrum wsi, leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ.

Od ponad 50 lat nie udokumentowano występowania tego gatunku w kraju. Wcześniej podawany był z województw: dolnośląskiego, wielkopolskiego, mazowieckiego, podlaskiego, małopolskiego i podkarpackiego (BUSZKO, NOWACKI 2000). Jest to pierwsze stwierdzenie tego gatunku w woj. łódzkim, a jednocześnie pierwsze potwierdzenie jego występowania na terenie Polski po 50 latach.

Epinotia tedella (CLERCK, 1759)

– Wyżyna Łódzka: Chorzeszów (CC72), 26 V 2008 – 1 ex., leg. A. KRAWCEWICZ, det. P. PAWLIKIEWICZ.

Większość znanych stanowisk pochodzi z północno-wschodniej Polski (BUSZKO, NOWACKI 2000). W woj. łódzkim potwierdzony po raz pierwszy od roku 1960.

CRAMBIDAE

Acentria ephemerella (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

– Wyżyna Przedborska: Góry Mokre (DB35), 2 VII 2009 – liczny przy świetle, leg. et det. K. PABIS.

Spotykany na terenie całego kraju ale częściej na północy. Nigdy wcześniej nie notowany w województwie łódzkim (BUSZKO, NOWACKI 2000). Jest to niewielkich rozmiarów motyl związany ze środowiskiem wodnym, którego gąsienice żyją na rogatek sztywnym (*Ceratophyllum demersum* L.) i wywłóczniku (*Myriophyllum* spp.). Prawdopodobnie z tego powodu jest on rzadziej notowany i można go spotkać głównie bliżej zbiorników wodnych.

Ecpyrrhorhoe rubiginalis (HÜBNER, 1796)

– Wyżyna Przedborska: Góry Mokre (DB35), 7 VII 2009 – 1 ex., przy świetle, złowiony w centrum wsi, leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ.

Występuje na terenie prawie całego kraju (BUSZKO, NOWACKI 2000). Jest to gatunek stwierdzony po raz pierwszy w woj. łódzkim.

Sitochroa verticalis (LINNAEUS, 1758)

– Wyżyna Łódzka: Chorzeszów (CC72), 23 VI 2008 – 1 ex., leg. A. KRAWCEWICZ, det. P. PAWLIKIEWICZ.

Szeroko rozpowszechniony na terenie całego kraju (BUSZKO, NOWACKI 2000). Gatunek ten nie był dotychczas podawany z woj. łódzkiego.

HESPERIIDAE

Heteropterus morpheus (PALLAS, 1771)

- Wyżyna Przedborska: rez. „Piskorzaniec” (DB35), 4 VII 2009, 7 VII 2009 – liczny, silnie przekształcone, zarośnięte trzcina pospolitą torfowisko wysokie, leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ i K. PABIS; Zagacie (DB25), 4 VII 2009 – 4 exx., łąki użytkowe w dolinie Czarnej Pilczyckiej, leg. et det. K. PABIS; Zabrody (DB34), 7 VII 2009 – liczny, podmokła, średnia łąka porośnięta w znacznym stopniu trzcina pospolitą, leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ.

Rozpowszechniony we wschodniej i południowo-zachodniej Polsce. Przez Polskę Środkową z północy na południe przebiega szeroki obszar gdzie tego gatunku nie stwierdzono (BUSZKO, MASŁOWSKI 2008). Znajduje się na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” w kategorii NT (bliski zagrożenia) (BUSZKO, NOWACKI 2002). Potwierdzony po raz pierwszy od lat 60-tych XX wieku na terenie woj. łódzkiego i woj. świętokrzyskiego. Na badanych obszarach występował licznie, a na stanowisku niedaleko wsi Zabrody był dominującym gatunkiem. Motyle w dużej liczbie obserwowane były na kwiatach ostrożeńca (*Cirsium* sp.).

NYMPHALIDAE

Boloria aquilonaris (STICHEL, 1908)

- Wzgórza Opoczyńskie: Cieklińsko (DB46), 6 VII 2009 – 1 ex., torfowisko wysokie z żurawiną błotną (*Oxycoccus palustris* PERS.), leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ.

Występuje głównie w północnej Polsce. Lokalnie i wyspowo także we wschodniej części kraju, oraz na kilku stanowiskach w Tatrach. Gatunek bardzo rzadki i ustępujący z większości znanych miejsc występowania (BUSZKO, MASŁOWSKI 2008). Ujęty jest na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” w kategorii VU (BUSZKO, NOWACKI 2002), a także w „Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt” (OLEKSA 2005). Należy też do grupy gatunków prawnie chronionych. Na torfowisku zaobserwowano tylko jednego osobnika. Został potwierdzony na terenie woj. świętokrzyskiego po raz pierwszy od roku 1960. Obszar i okolice, w którym go stwierdzono wymagają szerszych badań, w celu oszacowania stanu populacji, oraz dalszego jej monitoringu.

NOLIDAE

Nola cucullatella (LINNAEUS, 1758)

- Wyżyna Przedborska: Góry Mokre (DB35), 7 VII 2009 – 1 ex., przy świetle, złowiony w centrum wsi, leg. et det. P. PAWLIKIEWICZ.

Szeroko rozpowszechniony na terenie całego kraju. Brak jest jednak informacji o jego występowaniu w województwie śląskim i pomorskim (BUSZKO, NOWACKI 2000). Gatunek ciepłolubny, związany z suchymi, widnymi lasami (NOWACKI 1998). Jest to gatunek stwierdzony po raz pierwszy w woj. łódzkim.

Nola aerugula (HÜBNER, 1793)

– Wyżyna Przedborska: Góry Mokre (DB35), 6 VII 2009 – 1 ex., przy świetle, złowiony w centrum wsi, leg et det. P. PAWLIKIEWICZ.

Większość stanowisk pochodzi z północno-wschodniej Polski (BUSZKO, NOWACKI 2000). Lokalnie częsty, występuje w lasach liściastych i mieszanych (NOWACKI 1998). Jest to pierwsze stwierdzenie tego gatunku w woj. łódzkim.

Przedstawiono nowe dane o stanowiskach 19 gatunków motyli. Kilka gatunków stwierdzono po raz pierwszy w województwie łódzkim. Dla kilku jest to potwierdzenie występowania w województwach łódzkim i świętokrzyskim po 50 latach. Na szczególną uwagę zasługuje *C. hybridella*, którego występowanie na obszarze Polski potwierdzono po 50 latach (BUSZKO, NOWACKI 2000). Stosunkowo duża liczba nowych stanowisk pokazuje jak niepełna jest nadal wiedza o rozmieszczeniu w Polsce motyli, w tym zwłaszcza tych należących do grupy tzw. motyli mniejszych (Microlepidoptera). Dla wielu rodzin liczba gatunków podawanych z województwa łódzkiego stanowi nadal niewielki procent fauny krajowej. Biorąc pod uwagę niniejszą publikację i wcześniejsze artykuły, jak dotąd w woj. łódzkim stwierdzono zaledwie 25% fauny Gelechiidae, 28% fauny Adelidae oraz 30% fauny Depressaridae. Również dla rodzin takich jak Tortricidae, Crambidae i Tineidae odsetek ten nie był bardzo wysoki i wynosił odpowiednio: 43%, 52% i 54% (BUSZKO, NOWACKI 2002; PAWLIKIEWICZ, KAZIMIERCZAK 2009). Pokazuje to ciągłą potrzebę kontynuacji badań faunistycznych w tym zakresie.

Dokumentowanie nowych stanowisk jest szczególnie ważne w przypadku gatunków rzadkich i chronionych. *Z. trifolii* i *B. aquilonaris* to motyle znajdujące się na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” w kategorii VU. *H. morpheus* zaklasyfikowano do kategorii NT (BUSZKO, NOWACKI 2002). Dodatkowo *B. aquilonaris* należy do jednych z najrzadszych i najbardziej zagrożonych motyli dziennych w Polsce. Znajduje się pod ochroną gatunkową i umieszczony został w „Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt” (OLEKSA 2005). Jego krajowy zasięg ma charakter wyspowy a jego występowanie związane jest z zanikającym siedliskiem jakim są torfowiska. Co więcej w ostatnim dziesięcioleciu gatunek ten stopniowo zanika na wielu znanych stanowiskach (BUSZKO, MASŁOWSKI 2008). Warto więc rozważyć ochronę lub monitoring wszystkich miejsc jego występowania.

Autorzy serdecznie dziękują dyrekcji Przedborskiego Parku Krajobrazowego za pomoc w organizacji badań terenowych w roku 2009 w ramach Obozu Entomologicznego Łódzkiego Oddziału PTEnt.

SUMMARY

Despite the fact that there are many historical data on Lepidoptera fauna of Central Poland, the information on distribution of many species (especially Microlepidoptera) is still incomplete.

The paper contains faunistic data on 19 species of moths and butterflies from 11 families: Adelidae (1 species), Tineidae (1), Depressariidae (1), Gelechiidae (5), Zygaenidae (1), Cossidae (1), Tortricidae (2), Crambidae (3), Hesperidae (1), Nymphalidae (1) and Nolidae (2) collected in the Central Poland (Lodz Upland, Przedborsz Upland and Mazovian Lowland) in the 2004–2009 period.

C. hybridella was recorded in Poland for the first time since 1960. *I. anthemidella*, *C. hybridella*, *A. ephemerella*, *E. rubiginalis*, *S. verticalis*, *N. cucullatella*, *N. aerugula* were recorded for the first time ever from Lodz province. *T. parasitella*, *A. purpurea*, *C. drurella*, *C. sexguttella*, *D. derasella*, *R. leucatella*, *Z. pyrina*, *E. tedella*, *H. morpheus* were recorded for the first time since 1960 from Lodz province. *N. metallica*, *Z. trifolii*, *H. morpheus*, *B. aquilonaris* were collected for the first time since 1960 in Swietokrzyskie province.

Three of these species (*Z. trifolii*, *B. aquilonaris* – VU category, *H. morpheus* – NT category) are included in the Red List of Threatened Animals in Poland.

PIŚMIENNICTWO

- BLAIK T. 2007: Materiały do znajomości Microlepidoptera (Gelechioidea: Ethmiidae, Depressariidae, Chimabachidae, Oecophoridae) Polski południowo-zachodniej – nowe dane z województwa opolskiego. *Opole Scientific Society Nature Journal*, **40**: 35-48.
- BUSZKO J., MASŁOWSKI J. 2008: Motyle dzienne Polski (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea). Koliber, Nowy Sącz. 274 ss.
- BUSZKO J., NOWACKI J. 2000: The Lepidoptera of Poland, A Distributional Checklist. *Polish entomological Monographs*, **1**: 1-178.
- BUSZKO J., NOWACKI J. 2002: Lepidoptera Motyle. [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): *Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce*. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 80-87.
- DĄBROWSKI J. 1998: Motyle – Lepidoptera. Ślimakówki – Limacodidae, kraśniki – Zygaenidae. *Klucze oznacz. Owad. Pol.*, Warszawa, **XXVII**, **14-15**: 1-26.
- ELSNER G., HUEMER P., TOKAR Z. 1999: *Die Palpenmotten (Lepidoptera, Gelechiidae) Mitteleuropas*. Bratislava. 208 ss.
- KARSHOLT O., NIEUKERKEN E. J. van (red.) 2009: *Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths*. *Fauna Europaea ver. 2.1*, <http://www.faunaeur.org>.

- KARSHOLT O., RAZOWSKI J. 1996: The Lepidoptera of Europe. A distributional checklist. Apollo Books, Stenstrup, Kobenhavn. 380 ss.
- MARCINIAK B. 2002: Koszówki (Psychidae, Lepidoptera) Wyżyny Łódzkiej. Acta Univ. Lodz., Folia Biol. Et Oecol., **1**: 139-155.
- MARCINIAK B., PABIS K., MICHALSKI M. 2010: Motyle (Lepidoptera). [W:] JASKUŁA R., TOŃCZYK G. (red.): Owady (Insecta) Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Dyrekcja Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Mazowiecko-Świętokrzyskie Towarzystwo Ornitologiczne: 73-93.
- MARCINIAK B., PAWLIKIEWICZ P., MICHALSKI M., MOCARSKI Z., NADOLSKI J. 2009: Motyle dzienne (Lepidoptera: Hesperioidea et Papilionoidea). [W:] JASKUŁA R., TOŃCZYK G. (red.): Owady (Insecta) Spalskiego Parku Krajobrazowego, t. 1. Spała. 119 ss.
- NOWACKI J. 1998: The Noctuids (Lepidoptera: Noctuidae) of Central Europe. Coronet Books, Bratislava. 51 ss.
- OLEKSA A. 2005: *Boloria aquilonaris* (STICHEL, 1908). Dostojka akwilonaris. [W:] GŁOWACIŃSKI Z., NOWACKI J. (red.): Polska Czerwona Księga Zwierząt, Bezkręgowce. Inst. Ochrony Przyrody PAN, Kraków – AR im. A. Cieszkowskiego, Poznań: 256-257.
- PABIS P. 2003: Nowe, interesujące gatunki motyli (Lepidoptera) w Lesie Łagiewnickim (Wyżyna Łódzka). Przyroda Polski Środkowej, **6**: 21-22.
- PAWLIKIEWICZ P. 2006: Motyle dzienne (Rhopalocera) Łasku i okolic. Przyroda Polski Środkowej, **9**: 26-30.
- PAWLIKIEWICZ P., KAZIMIERCZAK J. 2009: Nowe i rzadkie dla Wyżyny Łódzkiej gatunki motyli (Lepidoptera). Wiad. entomol., **28** (3): 183-190.
- PAWLIKIEWICZ P., PABIS K. 2010: Nowe dane o występowaniu garbatek (Lepidoptera: Notodontidae) w Polsce Środkowej. Wiad. entomol., **29** (4): 283-287.